

**ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุตซา
อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา**

**A Study of Praying Homage Tradition (Peemon) in Relevant
to the Community way of Life at Tumbon Putsa District Muang
Nakhon Ratchasima Provice**

न्हนทพร อติเรกโชติกุล¹, วาสนา ภาณุรักษ์², สุชาติ พิมพ์พันธ์³

¹ โปรแกรมวิชาวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

² โปรแกรมวิชาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

³ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ ตลอดจนศึกษารูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน และเพื่อศึกษาความต้องการแผนชีวิตของชุมชนตำบลพุตซา การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพจากกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้รู้ ผู้อาวุโส ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีผีมอญ ประชาชนและเยาวชนในชุมชน โดยใช้การค้นคว้าจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแบบพรรณนา

ผลการศึกษา พบว่า

ประเพณีผีมอญเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นวิถีชีวิตและระบบความเชื่อของคนในชุมชนตำบลพุตซา มานานกว่า 100 ปี ประเพณีผีมอญสร้างสำนึกชาติพันธุ์ให้กับคนในชุมชน โดยเป็นประเพณีที่ทำให้คนในตำบลพุตซามีเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกับคนในตำบลใกล้เคียง มีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของตนเอง และประเพณีผีมอญยังเป็นเครื่องยึดโยงคนในชุมชนให้มีความเป็นกลุ่มก้อน คนในชุมชนมีลักษณะไทยโคราชโดยไม่พบลักษณะความเป็นมอญ

ประเพณีผีมอญมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเรื่อง “ผีบรรพบุรุษ” ที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาในเรื่องการจัดการทางสังคมของคนในชุมชนตำบลพุตซา ได้แก่ การสร้างระบบเคารพผู้อาวุโส การสร้างและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติและคนในชุมชน การควบคุมความประพฤติคนในชุมชน นอกจากนี้ พบว่า เพศหญิงเป็นเพศที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมตามประเพณี

คนในชุมชนตำบลพุดซามีความต้องการแผนชีวิตแบบดั้งเดิมซึ่งเป็นวิถีชีวิตแบบพอเพียง ต้องการให้คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีและสุขภาพแข็งแรง ครอบครัวอบอุ่นไม่มีการหย่าร้าง เด็กและเยาวชนมีความรู้ความประพฤติดีและเคารพผู้อาวุโส โดยไม่พบความต้องการด้านทรัพย์สินแต่ประการใด

คำสำคัญ : ประเพณีผีมอญ วิถีชีวิตชุมชน รูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญ แผนชีวิตชุมชน

Abstract

The purpose of this research was to explore the local history of the tradition of praying homage. It also examined the cultural patterns and social factors that relate the tradition to the community's way of life and to study needs to construct a life diagram of Tumbon Putsa community.

The research project employed a qualitative analysis of data obtained from a sample group comprised of community leaders, gurus, seniors, those directly involved with the tradition, as well as adults and children within the community. Information from existing documents, researcher observations, semi-structured and non-structured interviews and group discussions were the primary sources of the research data. Descriptive analysis was used in the assessment of data.

The research results showed that

The praying homage tradition (Peemon) is a local culture and a community belief of people in Pudsas district for more than 100 years. Peemon cultivates an awareness among the community members of the origins of the people. It gives the people of Pudsas sub-district a unique identity and distinguishes them from those in nearby districts. The Pudsas residents are proud of their local history. Peemon binds the souls of the people of the community together. Furthermore, it was found that the people in Pudsas sub-district look more like Thai Korat people.

Peemon plays an important role in the community's way of life. The beliefs about ancestral ghosts are quite strong. Peemon reflects how the people in Pudsas sub-district govern their community in creating a seniority system, forming bonds among relatives, connecting people across the community, and watching over their behavior. It is also found that females of the community play important roles in the praying homage ceremony.

People in Pudsas district want to have traditional sufficiency ways of living. They want people in their community to have love, harmony, good health. They want warmth within families, their children to be well-behaved and to show respect to adults. Accumulating wealth is not what motivates them in their lives.

Key words : Praying homage tradition, Peemon, community way of life, patterns and factors of Peemon tradition, community life diagram.

บทนำ

การศึกษาพิธีกรรมในแต่ละวัฒนธรรมเป็นส่วนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงระบบคิดและวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ การศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ของแต่ละชุมชนจากพิธีกรรมย่อมบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนนั้นได้เป็นอย่างดี แต่นับวันพิธีกรรมซึ่งเป็นสื่อพื้นบ้านกำลังจะสูญหายไปจากสังคมไทย จึงจำเป็นที่ควรจะศึกษารูปแบบและเนื้อหาของพิธีกรรมเพื่อการสืบทอดหรือเพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมในชุมชนของตน

สังคมชุมชนของจังหวัดนครราชสีมาเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีความแตกต่างและหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม จึงทำให้ระบบคิดของคนในแต่ละชุมชน และพิธีกรรม รวมทั้งระบบความเชื่อ การดำเนินกิจกรรมของสังคมไม่เหมือนกัน ถึงแม้จะมองภาพกว้างจากมุมมองของคนภายนอกว่าเป็นหมู่บ้านเหมือนๆ กัน ก็ตาม

ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาเป็นตำบลใหญ่และเป็นชุมชนที่เก่าแก่ กล่าวคือบ้านพุดซา มีตำนานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่งซึ่งจะเห็นได้จากหลักฐานทางโบราณคดี สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมต่างๆ ที่กระจายตัวอยู่ทั่วบริเวณตำบลพุดซาที่บ่งบอกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งชุมชนโบราณ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการสืบเชื้อสาย และสืบทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่สมัยทวารวดีจวบจนปัจจุบัน แต่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านั้นกำลังจะถูกกลืนเลือนและสูญหายไป เนื่องจากประชากรในชุมชนไม่เห็นความสำคัญ ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ไว้

มีคำพูดหนึ่งที่ใช้เรียกชื่อบ้านพุดซา หมู่ที่ 2 ว่า “บ้านพุดซามอญ” ทั้งนี้ เนื่องจากหมู่บ้านนี้

มีพิธีกรรมอย่างหนึ่งคือ การเลี้ยงผีมอญ ซึ่งสืบทอดมานานจนถึงปัจจุบัน การเลี้ยงผีมอญเกิดจากคนในหมู่บ้านเจ็บป่วยเรื้อรังรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบันไม่หาย จะรักษาโดยการเลี้ยงผีมอญ ผู้ป่วยก็จะมีอาการดีขึ้น หากเทียบกับการรักษาโรคในปัจจุบันอาจเรียกว่าการรักษาสาขาจิตวิทยาก็ได้ แม้ปัจจุบัน การเลี้ยงผีมอญ จะถูกลดความสำคัญและความเชื่อลงจากคนรุ่นใหม่ แต่ยังคงมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเรื่อยๆ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความเชื่อว่าตนสืบเชื้อสายมอญมาแต่โบราณที่ไม่เคยอพยพบ้านเรือนไปที่ไหน ซึ่งตำบลพุดซามีประเพณีการเลี้ยงผีมอญมาช้านานแล้วตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การเลี้ยงผีมอญของตำบลพุดซาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น จนนำมาสู่การเรียกชื่ออีกอย่างว่า “พุดซามอญ” การเลี้ยงผีมอญ ของคนในชุมชน จะทำก็ต่อเมื่อ มีคนในตำบลเจ็บป่วยไม่สบายแล้วรักษาไม่หายหรือหากย้ายถิ่นฐานหรือไปทำมาหากินประกอบอาชีพที่อื่นเมื่อเจ็บป่วยรักษาไม่หาย ก็จะกลับมาบ้านญาติพี่น้องที่ตำบลพุดซาเพื่อทำพิธีเลี้ยงผีมอญ โดยมีการทรงผีขึ้นเพื่อหาสาเหตุว่าเจ็บป่วยเกิดจากอะไร เช่น ผีปู่ย่าตายาย ผีบ้านผีเรือน หรือผีตายโหง ในการประกอบพิธีจัดให้มีการเลี้ยงอาหารทั้งคาวและหวาน มีวงปี่พาทย์มโหรีบรรเลงขณะทำพิธีดังกล่าว

การศึกษาประเพณีการเลี้ยงผีมอญกับวิถีชีวิตของคนตำบลพุดซา ย่อมจะทำให้เยาวชนตลอดจนประชาชนและผู้นำชุมชนเกิดการเรียนรู้ถึงที่มาของพิธีกรรมดังกล่าว เพื่อการสืบค้นบริบทชุมชนด้านวัฒนธรรมชุมชน เป็นการเรียนรู้ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต ความเชื่อ การแพทย์ของชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้

ประเพณีผีมอญเป็นสื่อของชุมชนที่สามารถใช้เพื่อการศึกษาสืบค้นเรื่องราวชุมชนของตน ตลอดจนทำให้เกิดความภาคภูมิใจในถิ่นอาศัยของตนเอง และนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ที่จะช่วยกันอนุรักษ์สิ่งที่ดงามต่างๆ ให้ยั่งยืน และเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนเพื่ออนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ
2. เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน
3. เพื่อศึกษาความต้องการแผนชีวิตของชุมชนตำบลพุดซา

อุปกรณ์และวิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์การวิจัยโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากร เป็น ผู้รู้ ผู้นำ ผู้อาวุโสและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมประเพณีผีมอญ ได้แก่ หมอตุ๋น คนทรง ผู้ช่วยประกอบพิธี นักดนตรีวงปี่พาทย์ ผู้ป่วย ผู้เข้าร่วมพิธี ประชาชน และเยาวชนในชุมชน

2. กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยการเลือกแบบเจาะจงตามจุดมุ่งหมาย (Purposive sampling) ในวัตถุประสงค์แต่ละข้อ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 จากวัตถุประสงค์ข้อ 1 คณะผู้วิจัยได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 25 คน ประกอบด้วย 1) ผู้อาวุโสในชุมชน จำนวน 23 คน

และ 2) ผู้รู้ในชุมชนจำนวน 2 คน

2.2 จากวัตถุประสงค์ข้อ 2 คณะผู้วิจัยได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีผีมอญจำนวน 18 คน ประกอบด้วย 1) หมอตุ๋นจำนวน 1 คน 2) คนทรงจำนวน 2 คน 3) ผู้ช่วยประกอบพิธีจำนวน 2 คน 4) นักดนตรีปี่พาทย์จำนวน 3 คน 5) ผู้ป่วยจำนวน 3 คน 6) ผู้ร่วมพิธีจำนวน จำนวน 4 คน 7) เยาวชนจำนวน 3 คน

2.3 จากวัตถุประสงค์ข้อ 3 คณะผู้วิจัยได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 16 คน ประกอบด้วยผู้นำ ผู้รู้ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญและประชาชนในชุมชน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้การสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field observation) การศึกษาจากเอกสาร (Documentary research) การสนทนากลุ่ม(Focus group discussion) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-depth interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาจากเอกสาร (Documentary research) และจากการสังเกต (observation) โดยเข้าร่วมการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญในตำบลพุดซา จำนวน 2-3 ครั้ง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ยังศึกษาจากการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ด้วยการสนทนากลุ่มร่วมกับผู้อาวุโสในชุมชน เก็บข้อมูลโดยใช้การบันทึกเสียง การสนทนาแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) ผู้อาวุโสและผู้รู้ในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ

ความเป็นมาของชุมชน เรื่องเล่า ตำนาน เพลง กล่อมลูกและสัมผัสภาษาถิ่นเจาะลึกผู้ประกอบการพีธี ได้แก่ หมอจตุ คนทรง ผู้ช่วยประกอบการพีธี นักดนตรีวงปี่พาทย์ ผู้ป่วยและผู้ร่วมพีธี โดยคณะผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและจัดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 2 คน ได้แก่ ผศ.นฤมล ปิยวิทย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา และรศ.ดร.อัจฉรา ภาณุรัตน์ ที่ปรึกษาการวิจัยตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ก่อนการนำไปสัมภาษณ์ นอกจากนี้เพื่อเป็นการตรวจทานข้อมูลที่ได้รับทั้งหมดและเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการแผนชีวิตชุมชน คณะผู้วิจัยได้จัดเวทีสนทนาร่วมกับชุมชน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียงไปวิเคราะห์ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการนำข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตและการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

1. ในการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีหมอ พบว่า ไม่สามารถสืบค้นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเพณีผีหมอและประวัติศาสตร์ของชุมชนที่เป็นลายลักษณ์อักษรได้ พบแต่เพียงหลักฐานทางโบราณคดีสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมต่างๆ ที่กระจายตัวอยู่ทั่วบริเวณตำบลพุดซาที่บ่งบอกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสืบทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่สมัยทวารวดีจวบจนปัจจุบัน โดยทราบว่าประชาชนในชุมชนแห่งนี้ได้มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่

ณ ตำบลพุดซา และประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขายวัว โดยผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมักจะเป็นผู้ที่อาศัยมานานไม่ต่ำกว่าสามชั่วอายุคนหรือไม่ต่ำกว่าร้อยปี โดยสังเกตจากนามสกุลที่มักจะลงท้ายด้วย “พุดซา” เช่น ฉายพุดซา ตีมพุดซา เตยพุดซา ถนอมพุดซา คมพุดซา แซ่มพุดซา ฯลฯ สงกรานต์ และพบคำเรียกขานชุมชนแห่งนี้จากอดีตจนถึงปัจจุบันว่า “พุดซามอญ ดอนกระทิง”

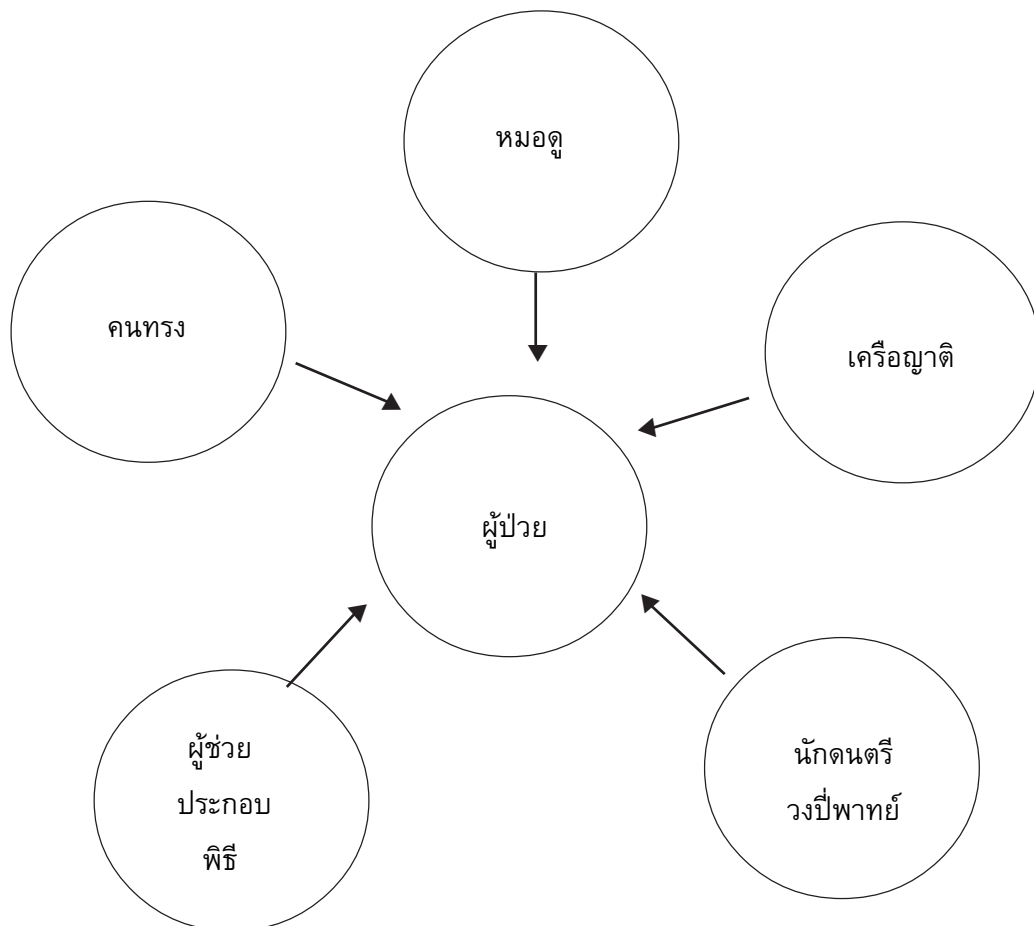
คณะผู้วิจัย ไม่พบหลักฐานใดๆ ที่แสดงความสัมพันธ์กับความเป็นมอญ โดยพบเพียงว่าชุมชนแห่งนี้ถูกผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์ (Ethnic) จนกลายเป็นไทยโคราชในปัจจุบัน ทั้งนี้ จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน พบว่า นอกจากประเพณีผีหมอ ชุมชนยังมีตำนานเรื่องเล่า บทเพลง กล่อมลูก การร้องเพลงโคราช ประเพณีการละเล่น สะบ้า มอญซ่อนผ้าและเบี่ยงสิบในเทศกาล สำหรับอาหารและขนมที่ใช้ในการประกอบประเพณีผีหมอเป็นอาหารที่มีอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน และเป็นอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีต่างๆ ในชุมชน

จากการสืบค้นประวัติศาสตร์ของชุมชนตำบลพุดซาจากประเพณีผีหมอ พบว่า ประเพณีผีหมอเป็นสื่อประเพณีที่สร้างสำนึกเรื่องชาติพันธุ์ของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกับชุมชนในตำบลใกล้เคียง และทำให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของตนเอง ประการสำคัญเป็นสื่อที่ช่วยยึดโยงประชาชนในชุมชนให้รวมกันเป็นกลุ่มก้อน ปัจจุบันถึงแม้ว่าประชาชนในชุมชนจะมีวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ตามกระแสสังคม แต่ยังคงมีการสืบทอดประเพณีผีหมอซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชนแห่งนี้

2. รูปแบบและองค์ประกอบประเพณีฝึ
มอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนพบว่า ประเพณี
 ฝึมอญมีรูปแบบและองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับวิถี
 ชีวิตของประชาชนในชุมชน โดยคณะผู้วิจัยขอ
 กล่าวถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีฝึมอ
 ญในส่วนของโครงสร้าง ซึ่งหมายถึงกลุ่มผู้ดำเนิน
 การประกอบพิธี องค์ประกอบและขั้นตอนของ
 ประเพณี ตลอดจนความสัมพันธ์ของประเพณี
 ฝึมอญที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชน ตำบลพุดซา โดยจะ
 กล่าวถึงรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 โครงสร้าง พบว่า มีกลุ่มผู้ดำเนิน
 การประกอบพิธีการเลี้ยงฝึมอญอย่างชัดเจน
 ในชุมชน ตำบลพุดซา โดยประกอบด้วย หมอดู
 นักดนตรีวงปี่พาทย์ คนทรง และผู้ช่วยประกอบพิธี

เมื่อมีผู้ป่วยในชุมชนแล้วไม่สามารถรักษาโดย
 แพทย์แผนปัจจุบันแล้วหายได้ ญาติของผู้ป่วยจะ
 พาไปพบหมอดูในชุมชนเพื่อให้ทำนายว่าจะให้ทำ
 อย่างไรจึงจะหาย หากหมอดูทำนายว่าต้อง
 ประกอบพิธีเลี้ยงฝึมอญ กลุ่มผู้ประกอบพิธีจะมา
 รวมตัวเพื่อประกอบพิธีการเลี้ยงฝึมอญ หากไม่มี
 การประกอบพิธี ทุกคนจะดำเนินวิถีชีวิตตามปกติ
 แต่หากจะพิจารณาถึงโครงสร้างหน้าที่ของ
 ผู้ประกอบพิธี จะพบว่า ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่มักจะ
 เป็นเพศหญิง โดยเป็นผู้ทำหน้าที่คนทรง ผู้ช่วย
 ประกอบพิธีรวมทั้งเป็นตัวแทนเครือญาติเข้าร่วมพิธี
 สำหรับความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนร่วมในประเพณี
 ฝึมอญสามารถแสดงได้ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีฝึมอญ

2.2 องค์ประกอบของประเพณีผีมอญ

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าในการประกอบประเพณีผีมอญนั้น จะมีรูปแบบหรือองค์ประกอบแบบใดต้องขึ้นอยู่กับการทำนายของหมอดู โดยทั่วไปจะเลี้ยงผีโดยใช้เนื้อสุกรเป็นหลัก แต่บางครั้งหมอดูอาจจะทำนายให้เลี้ยงผีมอญด้วยเนื้อวัวซึ่งต้องใช้วัวทั้งตัวประกอบพิธีซึ่งเรียกว่า “การเลี้ยงผีปะกำ” สำหรับองค์ประกอบประเพณีการเลี้ยงผีมอญ มีรายละเอียดดังนี้

1) คน ประกอบด้วยบุคคล 6 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ป่วย คนทรง หมอดู ผู้ช่วยประกอบพิธี นักดนตรีวงปี่พาทย์ และเครือญาติ

2) อาหาร ประกอบด้วยอาหารคาว อาหารหวานและผลไม้เพื่อใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ เช่น หัวหมู ไก่ วัว ขนมต้ม แป้งกวน กล้วย มะพร้าว เป็นต้น

3) อุปกรณ์ประกอบพิธี ประกอบด้วย เครื่องไหว้ครู เช่น บายศรี ดอกไม้ เครื่องแต่งกายที่คนทรงใช้เปลี่ยนเมื่อเวลาเข้าทรงผีบรรพบุรุษ เช่น ผ้าโสร่ง ผ้าถุง แป้ง หวี เข็มขัด ทอง และโรงพิธี เป็นต้น

2.3 ขั้นตอนการประกอบพิธี ในการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญ ก่อนวันงานจะเป็นการเตรียมประกอบอาหารคาวหวานและปลุกโรงเมื่อถึงวันงานจะเริ่มพิธีตั้งแต่เช้าในเวลาประมาณ 08.00 น. และเสร็จพิธีในเวลาประมาณ 16.00 น. เริ่มจากการเชิญผีจากบนเรือน หลังจากนั้นจึงเริ่มพิธีโดยเป็นการเข้าทรง วงปี่พาทย์เริ่มบรรเลงไปพร้อมกัน ซึ่งพิธีจะจบลงด้วยการเสี่ยงทายและเมื่อเสร็จพิธีเจ้าของงานจะนำสิ่งของอาหารแจกจ่ายให้ผู้มาร่วมงาน โดยมีได้เก็บเอาไว้ ทั้งนี้โดยเชื่อว่าจะทำให้หมดทุกข์หมดโศก

2.4 ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน

จากการวิจัย พบว่า ประเพณีผีมอญเป็นสื่อประเพณีเฉพาะกิจเกิดขึ้นมาเพื่อรับใช้คนในชุมชน (Community-oriented) ด้วยการทำหน้าที่ต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตำบลพุดซาอยู่หลายประการ โดยขอเสนอรายละเอียด ดังต่อไปนี้

บทบาทหน้าที่ระดับปัจเจก

1) หน้าที่ในการรักษากาย-ใจของผู้ป่วย โดยผู้ป่วยเมื่อประกอบประเพณีผีมอญแล้วสามารถที่จะหายจากอาการเจ็บป่วย ขณะเดียวกันในการประกอบพิธีในแต่ละครั้งผู้ป่วยได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับเหล่าเครือญาติย่อมทำให้มีกำลังใจที่ดีขึ้น

2) หน้าที่ในการพัฒนาตนเอง โดยฝึกทักษะ (Skill) ให้ผู้เข้าร่วมพิธีบางคนได้พัฒนาตนเองเพื่อทำหน้าที่ต่างๆ เช่น นักดนตรีในวงปี่พาทย์ ผู้ช่วยประกอบพิธี เป็นต้น การประกอบพิธีผีมอญมีบทบาทในการฝึกฝนให้นักดนตรีและผู้ช่วยประกอบพิธีได้พัฒนาฝีมือตนเอง

3) หน้าที่ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนในชุมชนตำบลพุดซา ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บป่วยหลังจากประกอบประเพณีผีมอญย่อมจะส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตทั้งของตนเอง ครอบครัวและสังคมโดยรวม

4) หน้าที่ในการสอนคนให้รู้จักเอื้อเพื่อแบ่งปัน โดยเจ้าของบ้านที่ประกอบพิธีเมื่อพิธีเสร็จสิ้น อาหารหรืออุปกรณ์ต่างๆ เจ้าของบ้านจะทำการแจกจ่ายให้กับผู้ที่มาร่วมงาน โดยจะไม่นำกลับเข้าบ้านหรือนำไปรับประทานเอง จึงเปรียบเหมือนกับประเพณีเป็นวิถีให้มนุษย์รู้จักการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่

บทบาทหน้าที่ระดับเครือข่าย

1) **หน้าที่ในการแลกเปลี่ยนข่าวสาร** ประเพณีฝีมือแม้จะเป็นสื่อประเพณีแบบเฉพาะกิจแต่นับเป็นเวทีให้ประชาชนในชุมชนใช้เป็นกิจกรรมในการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นข่าวสารระหว่างเครือข่าย ซึ่งทำให้เกิดความกระชับในระบบเครือข่ายและเพื่อนบ้าน

2) **หน้าที่ในการกระชับความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย** และช่วยส่งเสริมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่ญาติพี่น้อง ในการประกอบประเพณีฝีมือนั้นเครือข่ายที่ได้รับเชิญให้มาร่วมการประกอบพิธี แต่ละครอบครัวจะส่งตัวแทนอย่างน้อยครอบครัวละหนึ่งคนมาร่วมพิธี ซึ่งถือเป็นโอกาสอันดีในการที่จะได้กระชับความสัมพันธ์

3) **หน้าที่ในการสร้างระบบเคารพผู้อาวุโส** ซึ่งจากประเพณีฝีมือจะ พบว่า เป็นประเพณีที่ให้ความสำคัญกับการเคารพผู้อาวุโส นับตั้งแต่ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษที่แสดงออกโดยประเพณีฝีมือ และการที่ถูกกำหนดให้ทำหน้าที่ต่างๆ ในการประกอบพิธี เช่น การเป็นผู้ช่วยประกอบพิธี ก็มักจะถูกกำหนดโดยผู้อาวุโส ซึ่งลูกหลานจะเคารพนับถือเชื่อฟังและปฏิบัติตามแต่โดยดี

บทบาทหน้าที่ระดับชุมชน

1) **หน้าที่ในการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี** ประเพณีฝีมือเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชนตำบลพุดซา ซึ่งก่อให้เกิดการรู้จักตนเองและความภาคภูมิใจของคนในชุมชน โดยประเพณีมีการสืบทอดมาพร้อมกับการก่อตั้งชุมชนจนถึงปัจจุบัน

2) **หน้าที่ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน** ประเพณีฝีมือเป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรม

3) **หน้าที่ในการสร้างอาชีพให้กับคนในท้องถิ่น** ประเพณีฝีมือมีบทบาทหน้าที่โดยอ้อมในการสร้างอาชีพนักดนตรีในวงปี่พาทย์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการประกอบพิธี

4) **หน้าที่ในการยึดโยงสมาชิกในสังคมให้ผูกพันกัน** ประเพณีฝีมือเป็นสื่อที่โยงโยสมาชิกในชุมชนให้รู้จักคุณค่าของตนเองจากระบบความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ ความกตัญญู กตเวทิตะ ความเคารพผู้อาวุโส การทำความดีละเว้นความชั่ว นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงออกซึ่งความรักความสามัคคีของคนในชุมชนในการให้ความช่วยเหลือกันพยายามทุกข์ยาก

นอกจากนี้ จากการวิจัยพบว่า ชุมชนมีความตระหนักในความสำคัญของประเพณีฝีมือ และเห็นว่าประเพณีฝีมือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของตน ซึ่งทำให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน โดยเห็นว่าประเพณียังเป็นสิ่งที่พึงทางใจ และในการที่ชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีฝีมือนั้น คณะผู้วิจัย พบว่าสามารถสังเกตเห็นได้จากสิ่งต่อไปนี้

1) การเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมของประชาชนในชุมชนแต่ละครั้ง โดยผู้ที่เข้าร่วมพิธีเป็นไปด้วยความเต็มใจและรู้สึกดีใจที่ได้พบบรรพบุรุษซึ่งล่วงลับไปแล้วโดยผ่านร่างทรง ขณะเดียวกันก็รู้สึกดีใจที่ได้พบเครือข่ายที่มาร่วมงาน โดยผู้เข้าร่วมพิธีส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุและวัยกลางคนและเป็นเพศหญิง

2) ในการเชิญเครือข่ายให้มาร่วมพิธีการเลี้ยงฝีมือทุกครอบครัวถึง แม้จะได้ย้ายภูมิลำเนาจากตำบลพุดซาไปยังพื้นที่อื่นที่อยู่ห่างไกล แต่เมื่อได้รับเชิญให้ไปร่วมพิธีก็จะพยายามส่งสมาชิกในครอบครัวอย่างน้อยครอบครัวละ 1 คน

ให้มาร่วมพิธี

3) เด็กและเยาวชนในชุมชนซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมประเพณีผีมอญ โดยมีความเชื่อถือและศรัทธาในการประกอบพิธี

3. ความต้องการแผนชีวิตของชุมชนตำบลพุดซา พบว่า คณะผู้วิจัย ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีผีมอญและศึกษาถึงข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน จนทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนในระดับหนึ่ง จากนั้นจึงศึกษาถึงความต้องการแผนชีวิตของชุมชนแห่งนี้ที่จะมีต่อไปในอนาคต จนทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนชีวิตชุมชน โดยสิ่งที่ประชาชนในชุมชนฝันถึงในอนาคตนั้นยังไม่มี ความชัดเจนว่า มีอะไรบ้าง หรืออยากให้เกิดอะไรขึ้นเป็นพิเศษ แต่พอสรุปสิ่งที่ชาวบ้านอยากให้เกิดขึ้นในชีวิตได้ดังนี้

1) เด็กและเยาวชน หากสอบถามถึงความฝันของผู้เฒ่าผู้แก่สิ่งแรกสุดที่อยากเห็นคืออนาคตของลูกหลานที่เป็นเด็กเยาวชน คือต้องการให้เด็กมีการศึกษา มีความรู้ ชยันในการศึกษา หาความรู้ ให้มีสัมมาคารวะ มีความประพฤติที่ดีงาม มีการรวมตัวกันกระทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ ไม่ทำความเดือดร้อนให้พ่อแม่

2) ผู้ใหญ่ ในด้านความฝันที่เกี่ยวกับผู้ใหญ่ สิ่งที่ต้องการให้เกิดในอนาคตคืออยากให้มีสุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยบ่อย มีการรักษาพยาบาลที่ดี มีรายได้มาเลี้ยงครอบครัวอย่างพอเพียง

3) วัฒนธรรมประเพณี ต้องการให้วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามเหมือนในอดีต เช่น การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ การรู้จักอ่อนน้อมต่อมตน ความรักสามัคคีแบบญาติพี่น้อง คงอยู่ อยากให้ประเพณีเก่าบางอย่างที่สูญหายไปกลับคืนมา เช่น

สมัยก่อนการทำบุญตักบาตรเทโวจะทำกันที่วัดปรารค์แห่งเดียวในตำบล แต่ปัจจุบันนั้นแต่ละวัดแต่ละชุมชนก็แยกกันทำซึ่งทำให้เกิดการห่างเหินกันของญาติพี่น้อง หากมีการฟื้นฟูขึ้นมาจะทำให้มีความใกล้ชิดกันเหมือนในอดีต นอกจากนี้ต้องการให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีไปถึงลูกหลาน

4) สิ่งแวดล้อม ชาวชุมชนพุดซาต้องการเห็นสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความสะอาด ความสะดวกสบาย ไม่มีสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชีวิต อยากเห็นบึงพุดซามีความอุดมสมบูรณ์เช่นเดิม สิ่งที่เป็นความปรารถนาสำคัญคืออยากให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

สรุป

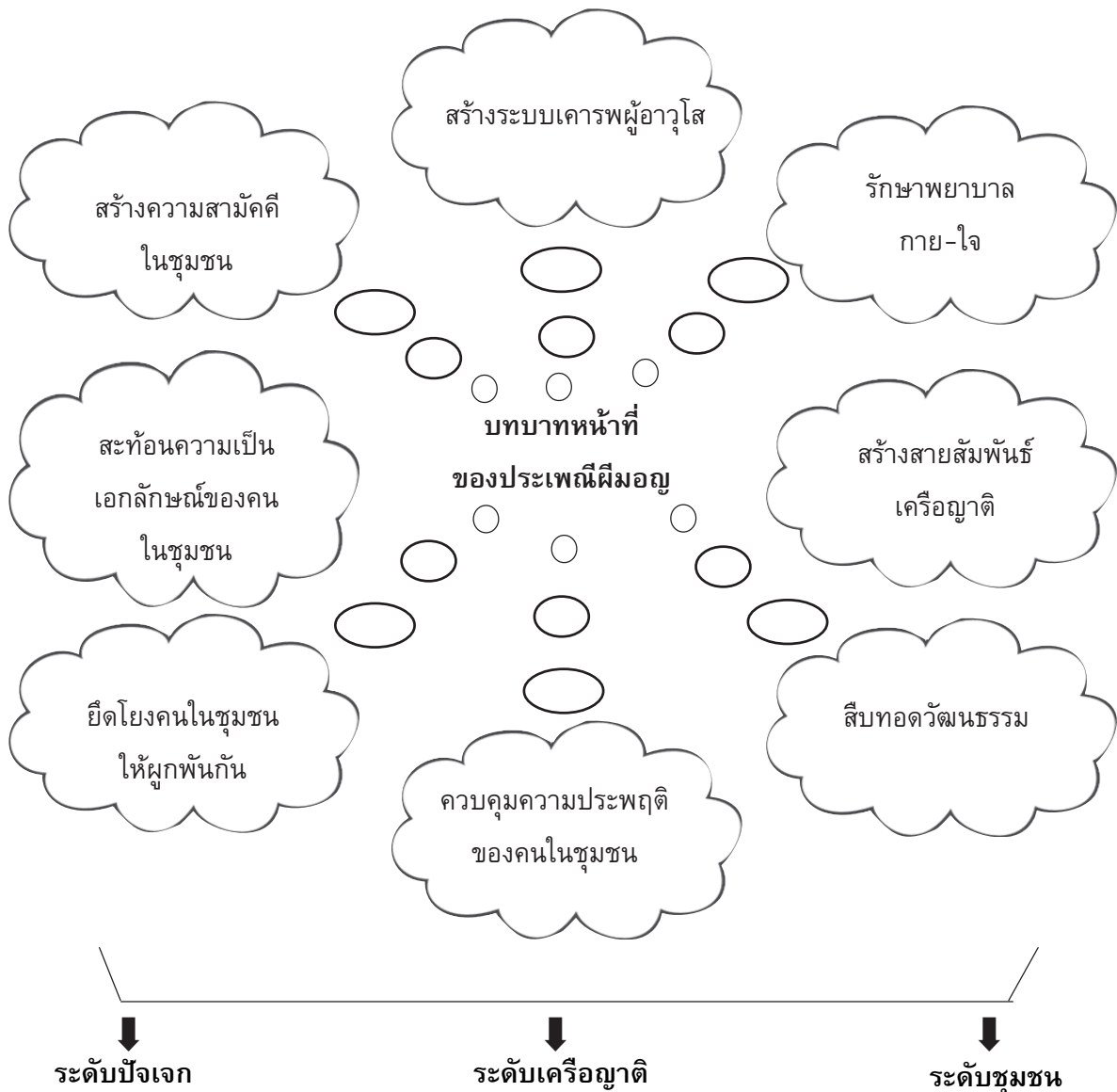
1. ความเป็นมาของชุมชนตำบลพุดซาจากประเพณีผีมอญ พบว่า ประเพณีผีมอญเป็นประเพณีที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลพุดซามากกว่าร้อยปีแล้ว โดยไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับเชื้อชาติมอญแต่อย่างใดนอกจากประเพณีผีมอญ โดยประเพณีผีมอญจะสืบทอดเฉพาะกลุ่มเครือญาติที่มีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษเดียวกัน ซึ่งหากประชาชนในชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มที่สืบเชื้อสายและนับถือในผีบรรพบุรุษเดียวกันก็จะไม่เข้าร่วมประเพณีดังกล่าว

ปัจจุบันประชาชนในชุมชนยังมีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกัน มีความเป็นเครือญาติและมีการสืบทอดประเพณีผีมอญซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชนที่ไม่มีในตำบลใกล้เคียง โดยประชาชนในชุมชนยังมีการสืบทอดประเพณีผีมอญอย่าง

มั่นคงและมีความเชื่อว่าตนนั้นสืบเชื้อสายมาจากมอญ เพราะมีคำกล่าวเรียกขานเกี่ยวกับตำบลพุดซาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่า “พุดซามอญดอนกระทิง”

2. ความสัมพันธ์ของประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตชุมชนตำบลพุดซา พบว่า ประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีบทบาทหน้าที่ต่อวิถีชีวิตของชุมชนตำบลพุดซา โดยช่วยรักษาคนป่วยที่เป็นคนในชุมชนซึ่งไม่สามารถรักษาอาการป่วยกับแพทย์

แผนปัจจุบันได้แล้ว (โรคที่หาสาเหตุไม่พบ) นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชนให้ทำแต่ความดี มีความเคารพบรรพบุรุษและผู้อาวุโส สร้างโอกาสให้ญาติพี่น้องได้มาพบปะสังสรรค์กันและสร้างความรักความสามัคคีให้คนในชุมชน และเป็นประเพณีที่ยึดโยงคนในชุมชนให้รวมกันเป็นกลุ่มก้อน โดยคณะผู้วิจัยได้จัดทำแบบจำลองบทบาทหน้าที่ของประเพณีผีมอญที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนพุดซา ดังภาพประกอบที่ 2

ภาพประกอบที่ 2 แสดงบทบาทหน้าที่ของประเพณีผีมอญในชุมชนตำบลพุดซา

สำหรับการสืบทอดประเพณีการเลี้ยงผีมอญ ประชาชนในชุมชนมีความคิดเห็น ในส่วนทั้งที่ควร และไม่ควรสืบทอดประเพณี โดยผู้เห็นด้วยกับการสืบทอด ให้ความเห็นว่า ควรมีการสืบทอดประเพณีการเลี้ยงผีมอญต่อไป แต่สำหรับประชาชนบางส่วนเห็นว่าไม่ควรมีการสืบทอดประเพณีนี้ เนื่องจากผู้ร่วมประกอบพิธีต้องเหน็ดเหนื่อยกับการเตรียมงานและการประกอบพิธีแต่ละครั้ง ในปัจจุบันต้องเสียค่าใช้จ่ายที่สูงมาก

3. ความต้องการแผนชีวิตของชุมชนตำบลพุดซา จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแผนชีวิตชุมชน คณะผู้วิจัย พบว่า ประชาชนในชุมชนต้องการให้คนในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง เยาวชนเป็นผู้มีความรู้และความประพฤติที่ดี ครอบครัวไม่แตกแยก คนในชุมชนมีความรักและสามัคคี มีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง คนในชุมชนเกิดการยอมรับและภาคภูมิใจในท้องถิ่นตนเองและต้องการให้มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนเพื่อเป็นศูนย์รวมใจ โดยไม่พบความต้องการด้านทรัพย์สินแต่ประการใด

อภิปรายผล

1. การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ คณะผู้วิจัยพบว่า ประเพณีผีมอญมีความเป็นมาและมีความสัมพันธ์ต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยเป็นประเพณีที่มีความเป็นมายาวนานคู่มากับชุมชน แต่เนื่องจากชุมชนถูกผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์ (Ethnic) จนกลายเป็นไทยโคราชโดยไม่เหลือเค้ารอยวัฒนธรรมดั้งเดิม ปัจจุบันถึงแม้ว่าประชาชนในชุมชนมีวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ตามกระแสสังคม แต่ยังคงมีการสืบทอดประเพณีผีมอญซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ของคนใน

ชุมชนแห่งนี้ ความเชื่อในเรื่องการนับถือผีของคนในชุมชน เป็นการสะท้อนภูมิปัญญาในเรื่องการจัดการทางสังคมของคนในชุมชนพุดซา เนื่องจากคนในชุมชนจะมีความเชื่อว่าหากทำสิ่งที่ไม่ดีจะถูกผีบรรพบุรุษลงโทษหรือถูกผีกิน ประเพณีผีมอญจึงเป็นสิ่งที่เหมือนการควบคุมทางศีลธรรมในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอดุลย์ ดวงดีวิรัตน์ (2548, หน้า 184) ที่ศึกษาเรื่อง “กินหอมต่อม่วนความสุขที่กินได้ : ผีปู่ย่า” โดยพบว่า การนับถือผีได้แสดงออกถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดของผู้คนในสังคมซึ่งถือเป็นลักษณะอันสำคัญของชุมชนระบบเครือญาติชาวล้านนา เพราะระบบของการนับถือผีมิได้เป็นเพียงกิจกรรมตามจารีต เพื่อตอกย้ำอุดมการณ์หรือเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่หากเป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่พัฒนาการขึ้นมาอย่างหลากหลายและซับซ้อน ทั้งนี้เพื่อจัดระเบียบหรือสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติให้อยู่ด้วยกันอย่างสันติ โดยสะท้อนหลักการร่วมกันที่ว่า เพื่อความอยู่รอดของสภาพแวดล้อมและผู้คนในสังคม

จากการสังเกตของคณะผู้วิจัย พบว่า คนในชุมชนแห่งนี้ถึงแม้จะอยู่ในเขตอำเภอเมืองก็ตาม แต่ยังคงมีระบบเคารพผู้อาวุโสและความเป็นเครือญาติสูง ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมักจะเป็นผู้อาศัยมานาน ในการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ คณะผู้วิจัยพบว่า ประเพณีผีมอญเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยมุ่งประเด็นเกี่ยวกับสำนึกชาติพันธุ์ ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้แนวทางคำนิยามเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ของเฟรดริก บาร์ท (Fredric Barth อ้างถึงในมนตรา พงษ์นิล, 2546, หน้า 3)

ที่กล่าวว่า “ชาติพันธุ์เป็นเรื่องของสำนึกพื้นฐานและภูมิหลังของสมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีร่วมกัน” ซึ่งน่าจะเป็นประเด็นที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ซึ่งสะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากการศึกษาประเพณีฝีมือ โดยคณะผู้วิจัยขอเสนอในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) สำนึกชาติพันธุ์ของประชาชนในชุมชนตำบลพุดซาแสดงออกผ่านทางประเพณีฝีมือโดยเป็นกิจกรรมที่ใช้เป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่มแก้ปัญหาและปลอบประโลมจิตใจของชุมชนเวลาเผชิญกับปัญหา ในที่นี้หมายถึงเมื่อเวลาเกิดการเจ็บป่วยโดยแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาให้หายได้ และยังเป็นกิจกรรมที่สร้างโอกาสในการสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างเครือญาติและคนในชุมชนที่มาช่วยงาน โดยจะพบว่าการรวมกลุ่มดังกล่าวเป็นพลังในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ จึงนับเป็นกลวิธีในการรวมตัวกันยึดโยงความสัมพันธ์ทางเครือญาติและคนในชุมชนที่แสดงความเป็นกลุ่มก้อนซึ่งก่อให้เกิดสำนึกทางชาติพันธุ์

2) สำนึกชาติพันธุ์ของประชาชนในชุมชนตำบลพุดซาถูกแสดงออกผ่านประเพณีฝีมือซึ่งนับเป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นความแตกต่างทางชาติพันธุ์ของคนในชุมชนตำบลพุดซากับคนในตำบลที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของแอบเนอร์ โคเฮน (Abner Cohen อ้างถึงในมนตรา พงษ์นิล, 2546, หน้า 5) ที่เห็นว่าพิธีกรรมเป็นการรวมสำนึกของคนในชุมชนที่มีเชื้อสายเดียวกันให้มารวมตัวกันเพื่อร่วมประกอบพิธีกรรม ขณะที่สีลาภรณ์ บัวสาย(2547, หน้า 17) พบว่า “วัฒนธรรม” นอกจากจะเป็นเครื่องยึดโยงสายสัมพันธ์ของกลุ่ม

คนเอาไว้ด้วยกันแล้ว ยังแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มได้ชัดมาก ซึ่งทำให้เห็นว่าวัฒนธรรมเป็นทั้งเครื่องบ่งบอกเอกลักษณ์ของกลุ่มชนและเป็นเครื่องผูกร้อยยึดโยงคนเอาไว้ด้วยกัน

2) สำนึกชาติพันธุ์ของประชาชนในชุมชนตำบลพุดซาถูกแสดงออกด้วยการที่คนในชุมชนเกิดความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเองที่สะท้อนได้จากประเพณีฝีมือซึ่งเป็นประเพณีที่คนในชุมชนปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ จากคำกล่าวเกี่ยวกับชื่อของชุมชนแห่งนี้ที่กล่าวว่า “พุดซามอญ ดอนกระทิง” จึงทำให้คนในชุมชนตำบลพุดซาว่าตนเองมีอดีตมีประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสำนึกความเป็นชาติพันธุ์ร่วมกัน ดังที่สุเทพ สุทร เกสซ์(2548, หน้า 43) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการมีชื่อร่วมกันว่า “การมีชื่อร่วมกันโดยทั่วไปก็เป็นสัญลักษณ์ที่ประชาคมทางชาติพันธุ์ (Ethnic Communities) อยู่ร่วมกัน” ซึ่งใช้แยกความแตกต่างของสมาชิกของประชาคม เท่ากับเป็นการยืนยัน “คุณลักษณะสำคัญ” ของพวกเขา เสมือนหนึ่งว่าภายใต้ชื่อดังกล่าวมีมนต์ขลังของความเป็นอยู่และหลักประกันความอยู่รอดของพวกเขา ไม่ต่างกับเครื่องรางของขลัง และการมีชื่อร่วมกันยังมีศักยภาพเป็นรหัสยะ (มีลักษณะลึกลับ) นอกจากนี้ ในปริมปราคติ ชื่อยังมีความสำคัญในการศึกษา ลักษณะความเป็นชาติพันธุ์ยิ่งกว่ากำเนิดและธรรมเนียมปฏิบัติอื่นๆ ซึ่งถือว่ามีมาความสำคัญรองลงมา ชื่อร่วมกันจะกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศการกระทำอันทรงพลัง และความหมายสำหรับสมาชิกของประชาคม รวมทั้งคนภายนอกที่ไม่ใช่สมาชิก

จากที่กล่าวมาข้างต้นประกอบกับแนวคิดของสุเทพ สุนทรเกสัช (2548, หน้า 14-15) ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ และประชาชาติ ว่าเป็นแนวความคิดที่มีศูนย์กลางหรือแกนอันเดียวกัน มีความหมายย่อยร่วมกันและมีความแตกต่างที่เห็นได้ชัด โดยลักษณะร่วมที่สำคัญคือ ความคิดเกี่ยวกับการสืบเชื้อสาย (Descent) และ บรรพบุรุษ (Ancestry) ร่วมกัน และในสามคำยังพบความหมายร่วมกันเกี่ยวกับความคิดทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ ตำนานปรัมปราเกี่ยวกับอดีต ความเชื่อเกี่ยวกับประเภทของกลุ่มชน และแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ใช้กำหนดกลุ่ม ซึ่งอาจจะเป็นภาษา เครื่องแต่งกาย และจารีตประเพณี ทำให้คณะผู้วิจัยยังมองเห็นว่า ประเพณีผีมอญเป็นกลไกที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการธำรงสำนึกทางชาติพันธุ์ ที่ถูกใช้ในการรวมกลุ่มชาติพันธุ์อย่างไม่เป็นทางการซึ่งสามารถที่จะเป็นพลังพื้นฐานในการต่อสู้และรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ประการใดประการหนึ่งของกลุ่มตน โดยประเพณีผีมอญนี้เป็นประเพณีดั้งเดิมของคนในชุมชนตำบลพุดซาที่มีความสำคัญมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และคนในชุมชนมุ่งให้ความสำคัญกับการประกอบพิธีดังกล่าวเฉพาะในชุมชนของตน โดยไม่ได้ให้ความสนใจว่าคนภายนอกชุมชนจะสนใจหรือให้ความสำคัญกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญของตนหรือไม่ คณะผู้วิจัย พบว่า ประเพณีดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการสร้างสำนึกร่วมทางชาติพันธุ์ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี และหากสามารถสืบทอดและเผยแพร่ประเพณีนี้ไปยังกลุ่มลูกหลานของคนในชุมชนได้ ย่อมจะเป็น “กระบวนการสร้างเสริมความเป็นกลุ่ม” (re-tribalization) ของคนในชุมชน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชนที่จะเผชิญกับ

กระแสสังคมในปัจจุบัน

2. การศึกษารูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน

คณะผู้วิจัย พบว่า ในการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญนั้น หากจะพิจารณาถึงโครงสร้างหน้าที่ของผู้ประกอบพิธี ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่มักจะเป็นเพศหญิง นับตั้งแต่คนทรง ผู้ช่วยประกอบพิธี หรือแม้แต่บรรดาเครือญาติผู้มาร่วมพิธีก็ตาม ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะในการเตรียมสิ่งของประกอบพิธีจำเป็นต้องใช้ความประณีตและความชำนาญในการประกอบอาหาร นอกจากนี้ในการประกอบพิธีแต่ละครั้งจะต้องใช้เวลาเกือบทั้งวัน เพศชายซึ่งเป็นผู้นำครอบครัวมักจะต้องประกอบอาชีพจึงต้องมอบให้เพศหญิงมาร่วมประกอบพิธีแทน แต่ในการจัดเตรียมหากเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้แรงงานเพศชายก็จะเป็นผู้ดำเนินการ เช่น การสร้างโรงเลี้ยงผี เป็นต้น นอกจากนี้ในอดีตเครือญาติที่มาร่วมพิธีจะมีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้อาวุโสทั้งเพศชายและหญิงซึ่งทุกคนต่างมีส่วนร่วมในการประกอบพิธี ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ (2549, หน้า 22) ที่กล่าวว่า คนโบราณมีกุศโลบายที่จะให้คนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้นได้เข้ามามี “ส่วนร่วม” ในพิธีกรรมอย่างทั่วถึง ด้วยการมอบบทบาทในการเตรียมแจกจ่ายไปให้คนทุกกลุ่ม

จากที่กล่าวมา จะพบว่า ประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีบทบาทหน้าที่และสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเป็นประเพณีที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงกว่าเพียงแค่การมาสัมพันธ์กันเฉพาะช่วงเวลาประกอบพิธีเท่านั้น โดยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบ้านพุดซาสะท้อนให้เห็นได้จากประเพณีการเลี้ยงผีมอญ ซึ่งในการจัดแต่ละครั้งหากเจ้าของ

งานบอกกล่าวให้ญาติบ้านใดรู้ข่าว บ้านนั้นจะส่งคนในครอบครัวเข้าร่วมพิธีกรรมอย่างน้อยบ้านละหนึ่งคน และจากการเข้าร่วมพิธีกรรมทำให้ญาติพี่น้องที่อาจจะย้ายถิ่นที่อยู่ไปที่อื่นได้มีโอกาสพบปะกันได้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของกันและกัน ซึ่งเป็นการกระชับความสัมพันธ์ในเครือญาติ ปัจจุบันถึงแม้ว่าค่าใช้จ่ายในการจัดประเพณีการเลี้ยงผีมอญแต่ละครั้งจะเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนหลักหมื่น แต่คนในชุมชนบ้านพุทธาน้อยคงพึงพาประเพณีนี้อยู่เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ โดยชุมชนตระหนักในความสำคัญของการประเพณีผีมอญที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน

3. การศึกษาความต้องการแผนชีวิตของชุมชนตำบลพุทธา คณะผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันความเชื่อในประเพณีผีมอญหรือผีบรรพบุรุษของคนในชุมชนตำบลพุทธาเริ่มจางหาย สังเกตได้จากผู้ที่มาร่วมประกอบพิธีมักจะมีเฉพาะคนที่อยู่ในวัยกลางคนและผู้อาวุโสเป็นส่วนใหญ่ ผิดกับในอดีตที่ประชาชนในชุมชนมักจะพาลูกหลานซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนมาร่วมการประกอบพิธีซึ่งทำให้เด็ก ๆ ได้ซึมซับประเพณีผีมอญ รวมทั้งการเคารพผู้อาวุโสและการซึมซับความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติ แต่เนื่องจากการหลั่งไหลเข้ามาของกระแสวัฒนธรรมตะวันตก รวมทั้งสื่อสมัยใหม่ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและระบบการศึกษา ทำให้คุณค่าและความสำคัญของการนับถือผีลดลง ผลที่ตามมาคือ การช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างสมาชิกในกลุ่มเครือญาติเดียวกันเริ่มหายไป คนในชุมชนเริ่มไม่รู้จักกัน ลูกหลานไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้สูงอายุหรือพ่อแม่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนชีวิตชุมชนที่สะท้อนถึงความต้องการวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) ต้องการให้ประชาชนในชุมชนมีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์
- 2) ต้องการให้เยาวชนเป็นผู้มีความรู้ มีความประพฤติที่ดี มีความเคารพผู้อาวุโสและเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งต้องการให้เยาวชนรวมตัวกันทำในสิ่งที่สร้างสรรค์
- 3) ต้องการให้มีสิ่งยึดเหนี่ยวด้านวัฒนธรรมชุมชน โดยต้องการให้มีศูนย์รวมใจที่ทำให้ประชาชนในชุมชนพึงพาได้ทั้งทางใจและความคิด โดยเฉพาะในเรื่องวัฒนธรรมชุมชนอยากให้ชุมชนมีรากเหง้าที่มั่นคง เนื่องจากปัจจุบันกระแสสังคมทำให้คนในชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่น่าไว้วางใจ
- 4) ต้องการให้คนในชุมชนดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สามารถพึ่งพาตัวเองได้ และยอมรับความเป็นตัวตนของตัวเอง คือ การเป็นคนบ้านพุทธา
- 5) ต้องการให้ครอบครัวไม่แตกแยกหย่าร้าง
- 6) ต้องการให้คนในชุมชนมีความรักและสามัคคีกัน

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ทำให้คณะผู้วิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนยังมีความต้องการในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เน้นชีวิตความเป็นอยู่ที่ตั้งบนพื้นฐานของความพอเพียง โดยมีได้ต้องการในเรื่องของทรัพย์สินเท่าใดนัก นอกจากนี้ ยังพบว่าประเพณีผีมอญไม่ได้เป็นเพียงประเพณีหรือสื่อพื้นบ้าน (Traditional Media) หากแต่คือวัฒนธรรม (culture) ซึ่งหมายถึงวิถีชีวิตของผู้คนผู้เป็นเจ้าของประเพณีนั้น โดยในวัฒนธรรมนั้น กาญจนา แก้วเทพและเชียรชัย อิศรเดช (2549, หน้า 127) กล่าวว่า อาจจะประกอบไปด้วยการสื่อสาร วิถีชีวิต การละเล่น ข้อห้าม กฎระเบียบ โดยสร้างขึ้นบน

พื้นฐานความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกร่วม การเมือง เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ของชุมชน จนกล่าวได้ว่า ประเพณีฝีมือ คือ “วัฒนธรรมพื้นถิ่นที่อยู่ในวิถีชีวิตของผู้เป็นเจ้าของ” (lived culture)

ข้อเสนอแนะของการนำไปใช้

1. จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า ปัจจุบันผู้ร่วมประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญจะมีเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยกลางคนและผู้สูงอายุเท่านั้น ดังนั้นประชาชนและสถานศึกษาในชุมชนจึงควรส่งเสริมให้เด็กเยาวชนและคนหนุ่มสาวในชุมชนเข้าไปศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณี รวมทั้งควรเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมกับประเพณี เพื่อจะได้เป็นกลุ่มคนในชุมชนที่จะสืบทอดประเพณีต่อไป

2. สถานศึกษาในชุมชนควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับประเพณีฝีมือ เพื่อนำไปจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในเขตตำบลพุดซา และเมื่อมีการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญขึ้น โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนและครูได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ในพิธีเลี้ยงผีมอญ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการเรียนรู้ในประวัติศาสตร์และความเป็นมาของตนเองจากประสบการณ์ตรง ซึ่งจะทำได้รับทั้งความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีและความเกี่ยวข้องกันวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ของตนเอง

3. ไม่ควรส่งเสริมให้มีการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญในลักษณะเชิงพาณิชย์ แต่ควรให้เป็นประเพณีที่จัดขึ้นตามโอกาส เพียงแต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในตำบลพุดซา เช่น อบต. และ

สถานศึกษาในชุมชน ควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่เกี่ยวกับประเพณีฝีมือเพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจ และในแต่ละปีอาจจะกำหนดให้มีการจัดแสดงความรู้ด้านวัฒนธรรมในลักษณะนิทรรศการ ในโอกาสที่เหมาะสม เช่น งานประจำปี หรือเทศกาลต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชนพุดซา โดยร่วมกันระหว่าง อบต. สถานศึกษาและประชาชนในชุมชน

4. ควรมีหน่วยงานที่เป็นแกนนำ เช่น อบต. สถานศึกษาในชุมชนและ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัชวาลย์ให้คนในชุมชนทั้งผู้รู้ ผู้อาวุโส ประชาชนในชุมชนและเยาวชนได้รวมกลุ่มเพื่อดำเนินงานด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนอย่างแท้จริง โดยจัดทำเป็นโครงการอย่างต่อเนื่องร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัด และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอน เช่น อาจจะจัดทำคู่มือในการศึกษาศิลปกรรมที่อยู่ในชุมชน หรือ อาจจะฝึกอบรมเยาวชนให้เป็นมัคคุเทศก์ หรือ อาจจะจัดทำพิพิธภัณฑ์ภายในชุมชนโดยเก็บรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ในอดีตและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

5. ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ด้านวัฒนธรรมชุมชนในลักษณะต่างๆ เพื่อเผยแพร่ให้คนในชุมชนได้รับทราบเป็นระยะๆ โดยอาจจะให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ในชุมชนหรือในสถานศึกษา เช่น เสียงตามสายวิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์กำแพงนิทรรศการเคลื่อนที่ ทั้งนี้ อาจจะให้เยาวชนเป็นผู้ค้นคว้าข้อมูลจากผู้อาวุโสหรือผู้รู้แล้วเผยแพร่ผ่านสื่อที่ได้กล่าวไปแล้วในรูปแบบของข่าว สปอตการสัมภาษณ์ สารคดี เรื่องเล่า ฯลฯ โดยควรมีผู้รู้ในชุมชนเป็นที่ปรึกษา เป็นต้น ทั้งนี้ อาจจะขอ

ความร่วมมือในการฝึกอบรมเยาวชนในการจัดทำสื่อดังกล่าวจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัด และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชนของตนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะเป็นหน่วยงานด้านวัฒนธรรมและสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและกระตุ้นประชาชนในชุมชนจนเกิดทิศทางและความเป็นรูปธรรม

2. ควรมีการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับประเพณีผีมอญและประเพณีต่างๆ รวมทั้งภูมิปัญญาของคน

ในชุมชน

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบระหว่างประเพณีผีมอญของตำบลพุดซาและประเพณีผีมอญของชุมชนมอญในพื้นที่อื่น เพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์ของชุมชนต่อไป

4. ควรมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้ ก่อนที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังกล่าว ชุมชนจำเป็นต้องมีการจัดการด้านวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดความชัดเจน

5. ควรมีการศึกษาหารูปแบบของการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์หรือโครงการด้านวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เองเพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. 2549. **ยึดหลักปักแน่นกับงานสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุขภาวะ**. กรุงเทพฯ: โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส.).
- กาญจนา แก้วเทพและเชียรชัย อิศรเดช. 2549. **สื่อพื้นบ้านขานรับงานสุขภาพ**. กรุงเทพฯ: โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข(สพส.).
- มนตรา พงษ์นิล. 2546. **พหุลักษณะชาติพันธุ์(Pluralism in Ethnic Identity) บางกรณีของคนชายขอบกับ ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม. เอกสารหมายเลข 9 ชาติพันธุ์กับการเปลี่ยนแปลง การประชุมประจำปี ทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 2 เรื่อง “ชาติและชาติพันธุ์”**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). หน้า 3, 5.
- สีลาภรณ์ บัวสาย 2547. **พลังท้องถิ่น: บทสังเคราะห์งานวิจัยด้านชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- สุเทพ สุนทรเกสัช. 2548. **ชาติพันธุ์สัมพันธ์: แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์ กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติ และการจัดองค์การความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- อดุลย์ ดวงดีวีรัตน์. 2548. **กินหอมต่อมม่วง ความสุขที่กินได้ : ฝัปปูย่า. สื่อพื้นบ้าน สื่อสารสุข**.